

УДК 658.114:332.1(334.72)

КРИТЕРІЇ ЕКСПЕРТНОЇ ОЦІНКИ БІЗНЕС-ПЛАНУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПРОЕКТУ

Ю. Смаковська

Черкаський державний технологічний університет

У статті визначено особливості оцінки бізнес-плану створення нового бізнесу. Систематизовано існуючий досвід оцінки бізнес-планів та запропоновано критерії комплексної оцінки бізнес-планів започаткування підприємницької діяльності.

Ключові слова: бізнес-план, експертна оцінка, підприємництво, безробітні.

Економічна криза в Україні, посилена світовими проблемами, призвела до спаду виробництва і, як наслідок, зростання безробіття. За даними служби зайнятості, у січні 2009 року на десять вакантних посад в Україні претендувало 108 осіб [9]. Заходи щодо подолання безробіття в першу чергу спрямовані на збереження існуючих і створення нових робочих місць. Тому держава намагається активно сприяти особам, які організовують власний бізнес, шляхом одноразової виплати допомоги з безробіття для організації підприємницької діяльності.

Рішення про одноразову виплату допомоги з безробіття (або відмову у її виплаті) приймається директором центру зайнятості на підставі висновку відповідної комісії щодо здатності безробітного до підприємницької діяльності. Висновок комісії надається, виходячи з результатів професійної діагностики безробітного, набутих ним знань з організації підприємницької діяльності та аналізу його бізнес-плану, який має переконати в доцільності інвестування коштів у майбутній бізнес.

Відсутність чітко визначених критеріїв, за якими має оцінюватись бізнес-план започаткування підприємницької діяльності, значно ускладнює роботу комісії та робить експертну оцінку дещо суб'єктивною.

Однією з основних проблем під час прийняття управлінських рішень інвестиційного характеру є визначення якості бізнес-плану. Проблеми оцінки ефективності інвестиційних проектів присвячена велика кількість досліджень. Значний внесок у розроблення теоретичних та практичних питань оцінки економічної ефективності інвестування зробили зарубіжні та вітчизняні вчені: В. Беренс, Р. Брейлі, Д. Герц, Е. Лернер, С. Майєрс, Г. Марковіц, Р. Пайк, Р. Паркер, П. Хавранек, В. Шарп, С. Шмідт, М. Баканов, Ю. Богатін, Н. Ведута, Є. Єндовіцький, Л. Канторовіч, В. Ковальов, В. Москвін, Т. Хачатуров, В. Шеремет, Е. Бершеда, В. Гарбузов, К. Зулас, П. Жердецький, В. Красовський, А. Мороз, В. Міщенко, Л. Нейкова, А. Нікітін, А. Пересада, М. Педан, О. Павловська, А. Савченко та ін.

У дослідженнях учених розглянуто питання теоретичного обґрунтування і практичного використання методик і методів оцінки ефективності інвестиційних проектів, розроблено методичні рекомендації для оцінки ефективності реалізації інвестиційних проектів відповідно до потреб окремих галузей народного господарства, регіонів, підприємств.

Комплексній оцінці бізнес-плану науковцями приділяється значно менше уваги, у той час як майбутній інвестор (зокрема, державна служба зайнятості) оцінює бізнес-план у першу чергу як письмовий документ, у якому викладено суть підприємницької ідеї, шляхи й засоби її реалізації, охарактеризовано ринкові, виробничі, організаційні й фінансові аспекти майбутнього бізнесу та особливості управління ним [4].

Недостатньо дослідженими залишаються питання оцінки інвестиційних проектів започаткування підприємницької діяльності; не розроблені науково-практичні рекомендації щодо особливостей складання та експертної оцінки таких бізнес-планів. Важливість вирішення цих питань обумовили вибір теми роботи.

Світовий досвід організації підприємництва свідчить, що успіх підприємницького проекту, незалежно від його масштабів, сфери діяльності та форми організації бізнесу, неможливий без чіткого уявлення про перспективи діяльності. Планування нового бізнесу набуває дедалі більшого значення у зв'язку зі швидкими змінами в зовнішньому середовищі. Інструментом вирішення однієї з визначальних для започаткування бізнесу проблем – залучення необхідних для реалізації проекту фінансових ресурсів – виступає ретельно розроблений бізнес-план, який повинен переконати потенційних інвесторів у тому, що підприємницький проект має чітко визначену стратегію успіху і заслуговує на фінансову підтримку.

Прийняття рішення інвестиційного характеру потребує неупередженої об'єктивної оцінки, що враховує національну специфіку та місцеві особливості.

Оцінку бізнес-плану можуть здійснювати як ініціатори відповідних підприємницьких проектів, так і зовнішні користувачі інформації: інвестори, кредитори, органи державної влади. Найчастіше для цього застосовується експертний підхід, оскільки показники якості бізнес-плану не піддаються безпосередньому вимірюванню. Проте відсутність науково-методичних розробок щодо комплексної оцінки якості бізнес-планів, які б враховували національну специфіку щодо започаткування та ведення бізнесу, значно ускладнюють роботу експертів.

Мета роботи – визначити особливості оцінки бізнес-плану підприємницького проекту; на основі аналізу міжнародного досвіду оцінки бізнес-планів запропонувати критерії комплексної оцінки бізнес-плану започаткування підприємницької діяльності.

Традиційно бізнес-план розглядається як інструмент залучення необхідних для реалізації проекту фінансових ресурсів. Інвестори не вкладатимуть гроші в бізнес, якщо не ознайомляться з ретельно підготовленим бізнес-планом, що переконує у життєздатності підприємницького проекту і дає відповіді на запитання: які кошти необхідні для реалізації проекту, хто є конкретним споживачем, чи виправдовує себе проект економічно та ін. За таких умов питання оцінки якості розробки бізнес-плану набувають особливої актуальності як для інвесторів, так і для підприємців, адже і тим, і іншим потрібно знати критерії, відповідно до яких визначається якість бізнес-плану.

Бізнес-план є специфічним документом, який розкриває низку проблем залежно від мети його створення, тому провести експертизу бізнес-плану, засновану на використанні будь-яких коефіцієнтів, порівняно складно.

У загальному розумінні експертиза (від лат. *expertus* – досвідчений) – це дослідження фахівцем будь-яких питань, розв'язання яких потребує спеціальних знань, а оцінка – встановлення уявлення про значення, сутність, рівень (цінність) будь-якого явища. Таким чином, експертна оцінка передбачає кількісно вимірне судження фахівця.

Практика свідчить, що експертні судження в разі дотримання правильної методології проведення експертизи містять достатньо достовірну інформацію, використання якої забезпечує прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Критеріями достовірності є точність та відтворюваність результатів експертизи.

Експертиза бізнес-плану має задовольняти такі вимоги:

- багатокритеріальність (максимальне врахування впливових факторів щодо ефективного ведення бізнесу);
- мінімальна трудомісткість, а отже, і вартість експертних робіт (використання добре опрацьованих методик, залучення висококваліфікованих фахівців, застосування сучасних програмних продуктів);
- мінімальні витрати часу на проведення експертизи;
- максимальна об'єктивність (можливість залучення незалежних експертів);
- максимальна відповідність цілям проведення експертизи.

Під час експертизи бізнес-плану виконуються такі завдання:

- оцінка міри відповідності бізнес-плану національним умовам здійснення підприємницької діяльності (формулюється з орієнтацією на вимоги чинної нормативно-правової бази, державної політики у сфері підприємництва та сучасного стану суспільства);
- оцінка повноти та релевантності наданої інформації;
- розробка рекомендацій щодо залучення необхідної додаткової інформації, методів її збирання, а також напрямів коригування документа з метою усунення помилок [4].

Методики експертної оцінки, розроблені зарубіжними науковцями, є досить трудомісткими, їх важко застосовувати до оцінки бізнес-планів саме підприємницьких проектів, адже вони не враховують реального стану підприємницького середовища в Україні

Наприклад, за умовами конкурсу бізнес-проектів для середніх і малих підприємств ЄБРР експертиза здійснюється за чотирма напрямками з відповідним розподілом балів:

- аналіз проекту за документацією бізнес-плану – до 50 балів;
- кредитна оцінка підприємства банком та головним кредитним радником ЄБРР – за результатами відвідання підприємства – до 20 балів;
- усна презентація проекту – до 25 балів;
- Х-фактор (інноваційність продукту, новизна для українського ринку) – до 5 балів.

У цьому випадку за бізнес-план нараховується лише до 50% від усієї суми балів. Оцінка існуючого бізнесу та фізичних активів підприємства може дати ще до 20%. Вдала презентація компанії та точні відповіді на запитання журі забезпечать решту – 30 % усіх балів [11].

Російські вчені запропонували п'ять експертних моделей:

1) якісну, що передбачає написання рецензії з якісними висновками за розділами і в цілому на основі аналізу шести груп факторів: проблеми, виробництво, фінанси, ринок, менеджмент, організація;

2) спрощену кількісну за групами факторів (зважену), коли групи факторів експертно зважуються, і за розробленою шкалою відповідних оцінок формується загальна оцінка бізнес-плану;

3) бінарну за факторами, коли за шістьма названими групами факторів дається проста оцінка “так – ні” (0–1);

4) трифакторну, коли за шістьма групами чи за 50–60 факторами встановлюється трирівнева оцінка “так – формально наявне – ні”.

5) велику багаторівневу [7].

Існують і інші методики. Відповідно до найпоширенішої з них для кожного окремо взятого розділу бізнес-плану вибирають визначену кількість загальних, найбільш значущих для нього критеріїв-еталонів, які потім “накладаються” на певний розділ реального бізнес-плану, що тестують на відповідність еталону [4].

Міжнародний досвід експертної оцінки бізнес-плану свідчить про глобальний характер проблеми, тому особливої актуальності набуває адаптація міжнародних методик до умов української економіки, а саме: визначення критеріїв, відповідно до яких має оцінюватись бізнес-план підприємницького проекту.

Незважаючи на те, що на зміст бізнес-плану впливає багато чинників, процес формування структури бізнес-планів має багато спільного. Зокрема, будь-який бізнес-план, який представляється майбутньому інвестору (в конкретному випадку – службі зайнятості населення), повинен містити такі логічно пов'язані між собою розділи.

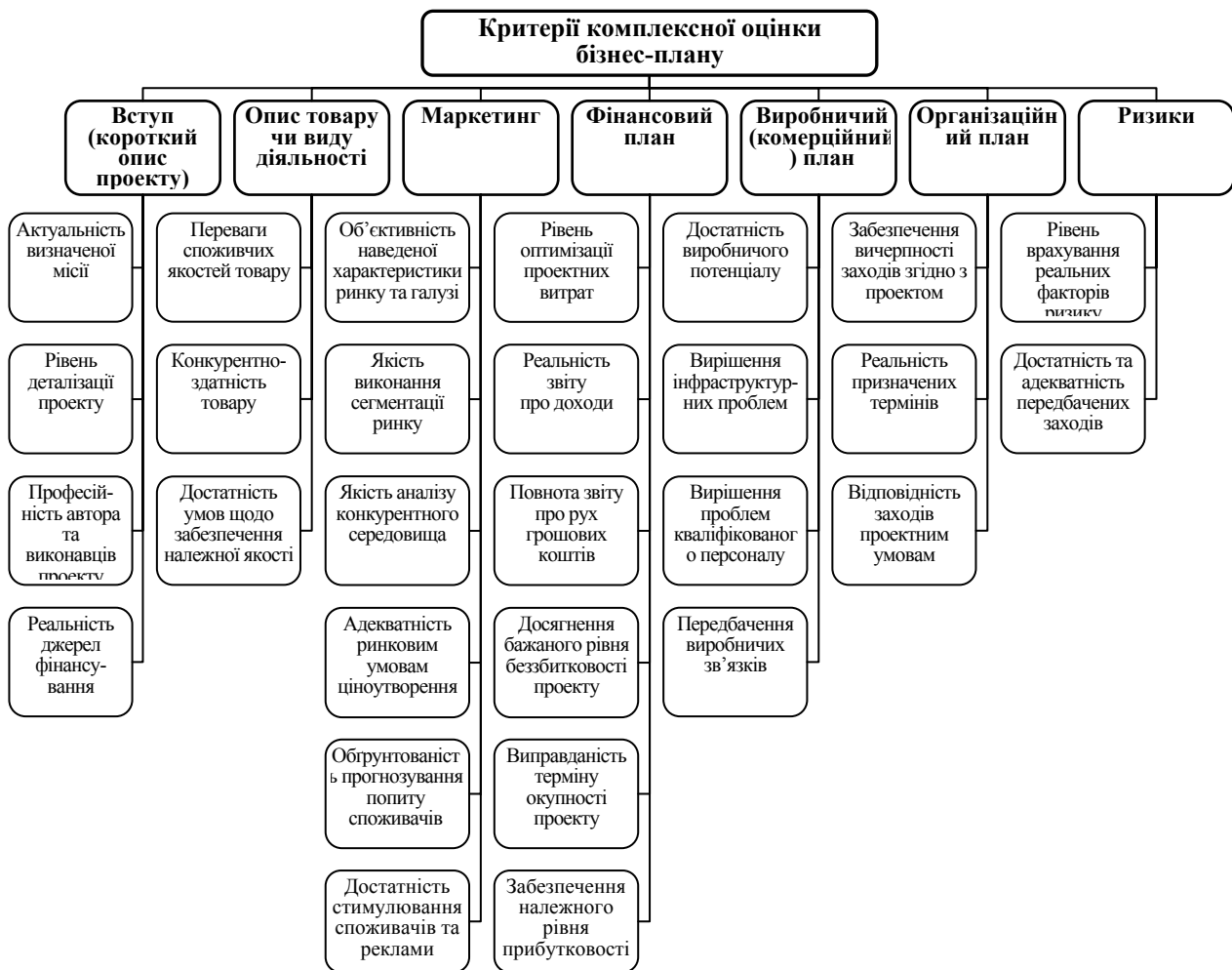
1. Вступ (резюме, короткий опис проекту).
2. Опис продукції чи виду діяльності (роботи або послуги).
3. План маркетингу.
4. Виробничий (комерційний) план.
5. Організаційний план.
6. Ризики.
7. Фінансовий план.
8. Висновки.
9. Додатки.

Систему критеріїв для комплексної оцінки такого бізнес-плану можна запропонувати у вигляді схеми (див. рисунок).

Запропонований підхід узагальнює багаторічний досвід розвитку підприємництва. У його основу покладено визначення чинників, що впливають на забезпечення стійкості бізнесу та конкурентної переваги з урахуванням реального стану підприємницького середовища в Україні.

Відповідно до запропонованого підходу доцільне застосування бальної системи оцінки бізнес-плану, за якої його сумарна оцінка складатиметься з оцінки всіх розділів, максимальна оцінка яких,

у свою чергу, має бути диференційованою за ступенем впливу на досягнення бажаного підприємницького ефекту.

Система критеріїв комплексної оцінки бізнес-плану підприємницького проекту

За умов спаду виробництва, коли здійснюється масове звільнення працівників, служба зайнятості активно підтримує бажання осіб, які втратили роботу, розпочати власну справу шляхом одноразової виплати допомоги з безробіття.

Одноразова допомога розглядається як частина стартового капіталу майбутнього бізнесу, а доцільність інвестування коштів визначається відповідно до рішення спеціально створеної комісії на підставі аналізу бізнес-плану претендента.

Відсутність в Україні єдиних вимог до критеріїв оцінки бізнес-плану значно ускладнює його експертну оцінку та робить її дещо суб'єктивною.

Для аналізу бізнес-плану найкраще застосовувати експертний підхід, оскільки показники якості бізнес-плану не піддаються безпосередньому вимірюванню.

У даній роботі визначено особливості оцінки бізнес-плану створення нового бізнесу; на основі аналізу міжнародного досвіду оцінки бізнес-планів вперше запропоновано систематизований підхід до відбору критеріїв експертної оцінки бізнес-плану, в основу якого покладено визначення основних факторів, що впливають на забезпечення стійкості бізнесу та досягнення конкурентної переваги.

Комплексний підхід до аналізу бізнес-плану дозволяє не тільки враховувати багатоаспектність цього документа, але і представити цілі і вимоги різних учасників проекту, а отже, і передбачити на кожному етапі повний набір завдань для їх вирішення.

1. *Баринов В. А.* Бизнес-планирование: Учеб. пособие. – М.: ФОРУМ; ИНФРА-М, 2003.
2. *Беренс В., Хавранек П.* Руководство по оценке эффективности инвестиций: Пер. с англ. – М.: Интерэксперт: Инфра-М, 1995. – 528 с.
3. Бизнес-план: Отечественный и зарубежный опыт: Современная практика и документация / Под общ. ред. В.М. Попова. – Чебоксары: Волго-Вятский региональный центр Ассоциации российских вузов. – 1996. – 264 с.
4. Бізнес-план: технологія розробки та обґрунтування: Навч. посібник. – Вид. 2-ге, доп. / С. Ф. Покропивний, С. М. Соболев, Г. О. Швиданенко, О. Г. Дерев'янка. – К.: КНЕУ, 2002. – 379 с.
5. *Клименюк Н.Н., Голованенко Н.В.* Как разработать бизнес-план: Учеб. пособие / Академия муниципального управления. – К.: Просвіта, 1999. – 194 с.
6. *Ковелло Дж. А., Хейзелгрэн Б. Дж.* Бизнес-планы: Полное справочное руководство: Пер. с англ. – М.: БИНОМ, 1998. – 352 с.
7. Методические рекомендации по оценке эффективности инвестиционных проектов. Второе издание. Официальное издание. – М.: “Экономика”, 2000.
8. Мое малое предприятие: Основы успешного предпринимательства / И.В. Жилиев, В.Р. Костюк, Ю. А. Ключке та ін. – К.: Венчур, 1995. – 136 с.
9. Про соціально-економічне становище України за січень 2009 року // Доповідь Державного комітету статистики 19.03.2009 <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. *Сергеев А. А.* Экономические основы бизнес-планирования: Учеб. пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 303 с.
11. www.bizproject.com.ua – Офіційний веб-сайт Конкурсу ЄБРР на кращий бізнес-проект для середніх і малих підприємств

CRITERIA OF AN EXPERT ESTIMATION OF THE BUSINESS-PLAN OF THE ENTERPRISE PROJECT

Y. Smakovskaya

Cherkassy State Technological University

The estimation features of the business-plan creation of new business are defined. Existing experience of business-plans estimation is systematized and criteria of a complex business-plans estimation of establishment of enterprise activity are offered.

Key words: business-plan, expert estimation, business, enterprise, unemployed.

КРИТЕРИИ ЭКСПЕРТНОЙ ОЦЕНКИ БИЗНЕС-ПЛАНА ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОГО ПРОЕКТА

Ю. Смаковская

Черкасский государственный технологический университет

Проанализировано особенности оценки бизнес-плана создания нового бизнеса. Систематизирован существующий опыт оценки бизнес-планов и предложены критерии комплексной оценки бизнес-планов учреждения предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: бизнес-план, экспертная оценка, предпринимательство, безработные.